

ΤΟ ΝΕΟ ΧΩΡΙΟ (ΚΥΘΡΕΑΣ) στὸν 20ο αἰῶνα- μέχρι τὴν Τουρκικὴ εἰσβολή-

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΚΟΡΕΛΛΗ
(Συνταξιούχου Δασκάλου)

Δυόμισι μίλια δυτικὰ τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὸν παλιὸ δρόμο Κυθραίας - Λευκωσίας, εἶναι μιὰ ἔρημη τοποθεσία μετὰ τὸ ὄνομα «Κουρούκιογιου» (Ξεροχώρι). Ἐκεῖ θὰ ἦταν ἀρχικὰ τὸ χωριό, ὅπως φαίνεται ἀπὸ λείψανα παλιῶν θεμελιῶν.

Στὴν ἐποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας οἱ φεουδάρχες τῆς περιοχῆς Κυθραίας σκέφτηκαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ τοῦ Κεφαλοδρύσου γιὰ ἴδρυση νερομύλων γιὰ τὸ ἄλεσμα τῶν σιτηρῶν. Ἔτσι ἔκτισαν τὶς «χαραγιάδες» χρησιμοποιώντας παχιές «πλάκες» ποὺ ἐβγαζαν ἀπὸ τὰ γύρω βουνά. Χρησιμοποιώντας τὶς ὑψομετρικὲς διαφορὰς τοῦ τοπίου ἔκτισαν τοὺς «λάκκους» τῶν μύλων ὅπου διοχέτευαν μετὰ κτιστὰ αὐλάκια (θερκά) τὸ νερὸ γιὰ τὴν λειτουργία τῶν ἀλευρομύλων. Ἔτσι ἐγίναν οἱ διάφορες ὑποδιαίρεσεις (νομές) ἀνάλογα μετὰ τὴν ἔκταση ποὺ θὰ ἄρδευε ἡ κάθε νομὴ καὶ ἀνοικτήκαν τὰ σχετικὰ αὐλάκια.

Ἄρχισαν τότε οἱ Φράγκοι νὰ φυτεύουν, δεξιά καὶ ἀριστερὰ τῶν δυὸ μεγάλων διακλαδώσεων τοῦ νεροῦ τοῦ Κεφαλοδρύσου, ἐλιές, λεμονιές καὶ ἄλλα καρποφόρα στὰ πλευρὰ τοῦ «ποταμοῦ» φύτευαν πλατάνια καὶ λεύκες καὶ ἰτιές. Ἀπ' ἐκεῖνες τὶς ἐλιές ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ σήμερα κάποιες γέρικες ἐλιές μετὰ πολὺ χοντροὺς κορμούς μετὰ κουφάλες, ποὺ οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τὶς ὀνομάζουν «φραγκοελιές».

Ἡ πιὸ μικρὴ ὑποδιαίρεση νεροῦ ἦταν τὸ «Νισχωρίτικο» ποὺ θὰ ἄρδευε μιὰ μικρὴ περιοχή, γιὰτὶ ὁ «πέρα κάμπος» ἄρδευόταν

ἀπὸ τοὺς χειμάρρους. Σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ μετακινήθηκαν ἀπὸ τὸ «Κουρούκιογιου» οἱ κάτοικοι καὶ ἔκτισαν τὸ Νέο Χωριό.

Κατὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση (1570-71) στὸ Νιὸ Χωριὸ ἐγκαταστάθηκαν πολλοὶ Τούρκοι στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ χωριοῦ, ποὺ εἶχε ἀνοικτὸ ὄριζοντα, καθαρὸ ἀέρα καὶ δένιζε τὴν πρωτεύουσα καὶ ἔκτισαν τζαμί μετὰ ψηλὸ μιναρε καὶ ὀνόμασαν τὸ χωριὸ «Μιναρελίκιογιου». Στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τοῦ χωριοῦ βρισκόταν στὴ διάθεση τῶν Τούρκων Ἀγαθῶν.

Μετὰ τὴν Ἀγγλικὴ κατοχὴ (1878) ἡ Βρετανικὴ διοίκηση ἐπέβαλε κάποια τάξη καὶ ἡ κατάσταση στὸ χωριὸ στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα μας παρουσίαζε τὴν ἀκόλουθη διηγη-

1. Ὁ ΑΡΤΙΝΜΠΕΗΣ ΜΕΛΙΚΙΑΝ

(ΑΡΜΕΝΗΣ). Μεγάλος φεουδάρχης, ἰδιοκτήτης τοῦ μεγάλου διώροφου πετρόκτιστου μεγάρου στὸ ΣΕΡΑΓΙΟ Κυθραίας καὶ τοῦ ἀπέραντου «Τσιφλικιοῦ» ποὺ ἄρχιζε ἀπὸ τὴν «μεγάλῃ χαραῇ» καὶ ἐκτεινόταν σὲ μιὰ πλατὴ λωρίδα μετὰξὺ τοῦ «ποταμοῦ» τοῦ Παλαικίθρου καὶ τοῦ «Τραχωανίτικου» μέχρι τοῦ Παλαικίθρου. Σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο τσιφλικὶ ποὺ ἄρδευόταν ἀπὸ τὸ «τραχωανίτικο» καὶ τὸν «ποταμὸ» μετὰ νομὲς ποὺ ἦταν ἰδιοκτησιὰ τοῦ Ἀρμένῃ καλλιιεργόταν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σιτηρά, καὶ τὸ λινάρι, τὸ βαμβάκι καὶ τὸ σισάμι, στὰ ὁποῖα ὁ Ἀρτίνμπειης ἐθεωρεῖτο ὁ μεγαλύτερος παραγωγὸς σ' ὅλοκληρὴ τὴν Κύπρο. Σ' αὐτὸ τὸ τσιφλικὶ ἐργάζον-

ταν πολλές φτωχές οικογένειες από τὸ Νιοχωρκό καὶ τὸ Τραχώνι. Ὁ ἴδιος Ἀρμένης ἦταν καὶ ἰδιοκτῆτης τοῦ «Φιλλερκοῦ», μιάς ἔκτασης στὰ βορειοδυτικὰ τῆς Κυθραίας πάνω ἀπὸ χίλιες σκάλες.

Τὰ «ἀλώνια» του, ὅπου στοιβάζονταν σὲ θεόρατες θημωνιές τὰ δεμάτια τοῦ σιταριοῦ, τοῦ κριθαριοῦ, τοῦ ροβιοῦ, τοῦ λιναριοῦ καὶ τῶν κοκκιῶν, κρατοῦσαν ἔκταση πάνω ἀπὸ δέκα σκάλες — μὲ ὑπόστεγο — κοντὰ στὸ δρόμο Λευκωσίας - Κυθρέας - Νιοχώρκου.

Θυμάμαι τὸν λεπτοκαμωμένο Ἀρμένη — (ἦμουν τότε μικρὸ παιδί 8 - 10 χρόνων) — μὲ τὴν κάτασπρη μεταξινή φορεσιά του κα βαλλάρη σ' ἓνα χαμηλὸ, ἡμερο γαϊδούρι μὲ τὶς σκάλες γιὰ τὰ πόδια του στὸ ξύλαιο στρατούρι μὲ τὶς χρωματιστὲς πατανιές, νὰ περιέρχεται, μὲ ἀνοικτὴ τὴν οὐμπρέλλα τοῦ ἡλίου, τὰ ἀλώνια καὶ νὰ δίνει τὶς κατάλληλες ὁδηγίες στοὺς μπιστικούς του.

2. ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

α) Ὁ ΚΩΣΤΗΣ τοῦ ΧΑΤΖΗΖΑΒΡΟΥ. (Μουκτάρης μέχρι τὴ δολοφονία του). Μεγάλος κτηματίας. Ψηλός, ροδοκόκκινος, πολὺ ἐργατικός, δραστήριος καλλιεργητῆς σιτηρῶν, βαμβακιοῦ, κοκκιῶν, σησαμιοῦ καὶ μπισσιανῶν. Τὴν ἐποχὴ τῶν βροχῶν μὲ τὶς ποδίνες, καθαλλάρης στὴ φοράδα του, φρόντιζε μὲ τοὺς «μισταρκούς» του νὰ ποτίζει τὰ σιτάρκα τοῦ κάμπου μὲ τὰ νερὰ τῶν χειμάρρων κι ἔτσι ἐξασφάλιζε πλούσια «σοδειά». Νοίκιαζε «νομὲς ξυλευρίτικου» τῆς Κυθραίας συνέχεια γιὰ μιὰ - δυὸ βδομάδες μέρα καὶ νύκτα μὲ φύλακα «νεροφόρο» τὸν Καπεζίδ ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἀνδρόνικο καὶ διπλοπότηζε τὰ σπερμένα του γιὰ καλύτερη «σοδειά». Ὅπως ἦταν ἀπλοχέρης — σωστός ἄρχοντας — ὑποχρέωνε πολλούς, ποὺ ἔσπευδαν νὰ τὸν βοηθήσουν ὅταν τοὺς χρειαζόταν. Καὶ οἱ εὐλογίες ἔρχονταν πλούσιες. Ἀκόμα καὶ ἡ γυναίκα του ἢ Ἐλεγκοῦ — κόρη τοῦ Χατζηγιαννάτση καὶ τῆς Χατζειρήνης καὶ ἀδερφή τοῦ Χριστοῦ Φραγκίδη, δασκάλου, ἀπὸ τὴν Κυθραία, τοῦ γεννοῦσε διπλὰ - διπλὰ τὰ παιδιά. Τὴν χρονιά ποὺ τὸν σκότωσαν (Αὐγούστος 1914)

εἶχε μιὰ δίχωρη αἴθουσα γεμάτη μὲ σάκκους κοκκιὰ ξερά, ποὺ ἀλώνεψε ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι καὶ μιὰ δευτέρη «κοιλιά» δίδυμα ἀγόρια, βρέφη.

Εἶχε γνωριμίες καὶ φιλίες μὲ πολιτευτὲς τῆς Λευκωσίας (Θεοφάνης Θεοδότου) δικαστὲς, γιατροὺς καὶ δικηγόρους (Δέρβης-Πασχάλης). Ἀσχολεῖτο καὶ μὲ τὸ ἐμπόριο τοῦ βαμβακιοῦ. Διατηροῦσε καὶ καφενεῖο στὸ χωριὸ μὲ μπακάλικο. Εἶχε τὸ καλύτερο «ζευκάρι» μὲ βούδια ἀρσενικά καὶ ἐξέτρεφε ἄλογα τῆς κούρσας.

β) Ὁ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ (Κολλίτσης) ὁ Δάσκαλος. Ἦταν ἀπὸ τὴν Κυθραία, παντρεύτηκε τὴ Ροδὴ τῆς Χατζαγγελικῶς καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ Νιὸ Χωριό. Στὴν πρώτη εἰκοσαετία τοῦ αἰῶνα μας ὑπέρβησε σὰν δάσκαλος στὸ Νέο Χωριὸ καὶ στὴν Κυθραία καὶ κατόπιν στὸ Λευκόνικο. Σὰν δάσκαλος ἀφήκε τὴν σφραγίδα του στὴ περιοχὴ. Σ' αὐτὸν μαθήτευσαν οἱ κατοπινοὶ Νιοχωρίτες δασκάλοι Λέβας, Καρρασιόλης, Ροδούλης, Τσιάρρης, Λαμπρίας, Τσιάρτες (γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ γίνει πῶς κάτω ἀναφορά). Κι ἐγὼ τὰ πρῶτα γράμματα τοῦ δημοτικοῦ σ' αὐτὸν τάματα στὸ ἀρρεναγωγεῖο Ἁγίου Ἀνδρονίκου Κυθραίας.

Σὰν πολίτης ἦταν τοποθετημένος στὴν ἀριστερά. Ἀπὸ τοὺς τρεῖς γιούς του ὁ Τάκης, ποὺ σπούδασε γιατρὸς στὴν Ἀθήνα καὶ ἐγκαταστάθηκε ἀργότερα στὴ Λευκωσία καὶ ὁ μικρότερος ὁ Ἀντρέας ὁ Σιοκορῆς ἀκολούθησαν μὲ φανατισμὸ τὴν ἀριστερὴ ἰδεολογία καὶ διαδραμάτισαν ἐνεργὸ ρόλο στὴν ἴδρυση καὶ ἐξάπλωση τῶν Λαϊκῶν Ὄργανώσεων καὶ τοῦ ΑΚΕΛ, ἐνῶ ὁ δευτερός ὁ «Νίκος τοῦ Δασκάλου» ἦταν τοποθετημένος σταθερὰ στὴ «Δεξιὰ Παράταξη». Ὁ δάσκαλος, ἄρωτος, ἐξασθενημένος σὲ βαθιὰ γερὰματα χάθηκε στὴ λαίλαπα τῆς Τουρκικῆς εἰσβολῆς.

3. ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

α) Ὁ ΔΕΡΒΙΣ ΜΠΕΗΣ. Ὁ μεγαλύτερος Τούρκος κτηματίας τοῦ Νιοχώρκου. Ἐργατικός, δραστήριος, μεγάλος δεινροκαλλιεργητῆς, ἰδιοκτῆτης ἐλαιῶνων καὶ πολ-

λών ταξιμιών «Τραχωνίτικου» και «Νιοχωρίτικου» νερού τῆς πηγῆς τοῦ Κεφαλοβρύσου και μέγας καλλιεργητῆς σιτηρῶν και βαμβακιού. Βρισκόταν σὲ ἀρμονικὲς σχέσεις μὲ τοὺς προεστοὺς τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος. Φιλήσυχος νοικοκύρης, νομιμόφρωνας στὴ Βρετανικὴ Διακυβέρνηση φρόντιζε γιὰ τὸ μέγιστον τῆς περιουσίας του και τῆ μόρφωση τῶν δυο γιούδων του ποὺ τοὺς ἔστειλε σὲ ἀνώτερα σχολεῖα στὴ Λευκωσία.

β) Ὁ ΧΑΣΑΝΕΦΕΝΤΗΣ. Ἕνας ἀπὸ τοὺς προεστοὺς τῆς Τούρκικης κοινότητος, τῆς ὁποίας ἦταν και ὁ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς (Χότζις). Ἔδειχνε μεγάλο σεβασμὸν στὸν Παπάγιανη, τὸν ἱερέα τῆς Χριστιανικῆς κοινότητος.

Μετὰ τὸν σκοτωμὸ τοῦ Μαύρου τοῦ Καρμανίτη, ποὺ ἦταν μέγας ἀρχικλέφτης τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν μελῶν τῆς Χριστιανικῆς Κοινότητος, ἀκολούθησε μιὰ περίοδος στενῆς και φιλικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δυο συνοικῶν στοιχείων. Στὰ τούρκικα καφενεῖα σύχναζαν πολλοὶ χριστιανοὶ γιὰ συναναστροφή και χαρτοπαίγνιο. Οἱ Τούρκοι θαμῶνες τοῦ καφενεῖου ἄφηναν τότε τὴν τούρκικη διάλεκτο και συνηνοοῦνταν μὲ τοὺς Ἕλληνες ἐπισκέπτες στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ γνώριζαν και μιλοῦσαν ὅλοι σχεδὸν οἱ Τούρκοι στὴν πενηκονταετία τοῦ αἰῶνα μας. Ἦταν φαίνεται φυσικὸς νόμος ἡ ὀλιγάριθμη κοινότητα νὰ μαθαίνει και νὰ μιλά τὴ γλῶσσα τῆς πολυπληθέστερης κοινότητος. Αὐτὸ τὸ διαπίστωση και στὴν Ὀμορφίτα, — τὰ χρόνια ποὺ ἦμουν δάσκαλος ἐκεῖ — και ἀπαροῦσα ποὺ τὰ Ἑλληνόπουλα τῆς Ὀμορφίτας μιλοῦσαν και συνηνοοῦνταν μὲ τὰ Τουρκάκια στὰ Τούρκικα, γιὰτὶ ἐκεῖ ὑπερίσχυε τὸ τούρκικο στοιχεῖο.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΣΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΙΑ

1. ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: Δεκαετία τοῦ 30.

Ἐχει διαμορφωθεῖ μιὰ πνευματικὴ ὁμάδα ἀπὸ νέους καλλιεργημένους ἀνθρώπους. Δά-

σκαλοι και Δημόσιοι Ὑπάλληλοι ἐξασκοῦν πολιτιστικὴ ἐπίδραση πάνω σ' ὅλη τὴν Κοινότητα γιὰ ἐξύψωση τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου ὅλης τῆς νεολαίας. Λέβας, Καρατσιόλης, Ροδούλης, Τσιάρρης, Λαμπριάς, Παπαγιάννης, Ἀποστολῆς, Σικλάδος, Βακανάς, Τσιάρτες μὲ συντονιστὲς τοὺς δυο νέους γιατροὺς — τὸν Τάκη τοῦ Δασκάλου και τὸν Κίκη τῆς Κωστήνας — και μὲ τὴν παλιὰ φρουρὰ τοῦ Κολλίτη και τοῦ Ζωρτζή τοῦ Μουκτάρη διαμορφώνουν τὶς συνθήκες ποὺ θὰ καταστήσουν τὸ Νέο Χωριὸ τὸ κέντρο ὅλης τῆς περιοχῆς Κυθραίας.

Παρατηρεῖται μιὰ ἐξαιρετικὴ δραστηριότητα στὸ γεωργικὸ και κτηνοτροφικὸ τομέα και στὴν ἐξάπλωση τῆς καλλιέργειας τῆς ἐλιάς και τῶν λεμονοδέντρων. Ὁ Κωσταρῆς μὲ τὸ φορηγὸ του κουβαλοῦσε κάθε βδομάδα ἀπὸ τὴ Βάλια φρεσκοξεριζωμένες ἄγριες ἐλιές γιὰ μεταφύτευση. Δεκάδες σκάλες χωράφια σωχώραφα μετρατρέπονται σὲ νεαρὰ «ἐλιοχώρια». Οἱ Χατζηζαβροί, οἱ Κούνιοι, οἱ Ταλατίνηδες και Χατζαθανάσηδες κι οἱ Πίτσιλλοι ἀμιλλῶνται ποιοὶ θὰ ἀναστήσουν τὰ μεγαλύτερα και καλύτερα ἐλιοχώρια.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1937. Ὁ Νίκος τοῦ δασκάλου, ὁ Λέβας, ὁ Τσιάρρης, ὁ Βακανάς κι ὁ Λέαντρος πρωτοστατοῦν στὴν ἴδρυση τοῦ Γεωργικοῦ Συλλόγου «ὁ Αὐγερινός». Σκοπὸς τοῦ συλλόγου ἦταν ἡ ἐφαρμογὴ νέων μεθόδων διὰ τὴν συστηματικὴ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν και ἡ καταπολέμηση τῶν φυτικῶν ἀσθενειῶν και τῶν ζιζανίων μὲ ψεκασμοὺς μὲ τὰ κατάλληλα φυτοφάρμακα και ζιζαντιοκτόνα. Μιὰ στενότερη ἐπαφή και συνεργασία μὲ τὸ Γεωργικὸ Τμήμα, ποὺ μὲ τοὺς ὑπαλλήλους του νὰ παρέχει ὑπὸ μορφὴ διαλέξεων στὴν αἴθουσα τοῦ συλλόγου στοὺς γεωργοὺς τὴν κατάλληλη διαφώτιση και καθοδήγηση. Πρὶν ἰδρυθεῖ ἡ Παναγροτικὴ Ἐνωσις Κύπρου (Π.Ε.Κ.) τὸ Νιὸ Χωριὸ εἶχε τὸ δικό του Γεωργικὸ Σύλλογο. Ὄταν στὴ δεκαετία τοῦ 50 ἰδρύθηκε ἡ ΠΕΚ ὁ Γεωργικὸς Σύλλογος «Αὐγερινός» μπῆκε στὴ δύναμη τῆς ΠΕΚ σὰν Α.Τ.Ε. (Ἀγροτικὴ Τοπικὴ

Ένωση) Π.Ε.Κ. και εξακολούθησε τη συλλογική δράση του μέχρι την Τουρκική εισβολή.

Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 40

Το θρυλικό «ΟΧΙ» της 28ης του 'Οκτώβρη του 40 διαπέρασε σαν μιὰ τεράστια ηλεκτρική λάμψη τις καρδιές των 'Ελλήνων της Κύπρου. Στο παγκοσμιοτικό έρανο ή 'Ελληνική Κοινότητα του χωριού πρόσφερε με ένθουσιασμό, αθόρυμπα τις άρραβάνες κι άλλα τιμαλφή για τον 'Εθνικό 'Αγώνα. Κατά τὰ άλλα ή ζωή κυλούσε ήρεμα.

ΛΑΪΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ - Α.Κ.Ε.Λ.

'Ο Ράφτης, ό Σιοκορής, ό Κουτουπής κι ό Νίκος του Τόφα πρωτοστατούν στη συλλογική ίδρυση των «Λαϊκών 'Οργανώσεων» και του «ΑΚΕΛ» στο χωριό. Μιά έντονη συλλογική δραστηριότητα των «άριστερών» συνεχίζεται σ' όλη τή δεκαετία. 'Εργάζονται μεθοδικά, έντατικά και με πείσμα ν' άγκυλιώσουν τή νεολαία. Δεκάδες νέοι και νέες, τεχνίτες και έργατες, μέλη των λαϊκών οργανώσεων, μεταφέρονται με λεωφορεία καθημερινά στη πόλη για τις διάφορες εργασίες στις οικοδομές και εργοστάσια. Πολλά ταμπου και προκαταλήψεις καταρρέουν. Πνέει καινούργιος άνεμος έλευθερίας και «κοινωνικής άπελευθέρωσης».

Κοντά στο τέλος της δεκαετίας του 40 (1948) μιὰ ομάδα από δασκάλους και προοδευτικούς παράγοντες της δεξιάς (Λέβας, Κορέλλης, Τσιάρρης, Σκλάβος, Βακανάς, 'Αποστολής, Χατζαντρέας, Ταλατίνης) με συνεργασία με τους Τούρκους έλαιοπαραγωγούς Μεχμέτ Κεμάλ Ντενιζ και Χουσεϊν Ζιχνή Ντενιζ (γιουδες του Τεβρίσμπη) άποφασίζουν να ιδρύσουν σύγχρονο μηχανοκίνητο έλαιοτριβείο για εύκολότερη, ταχύτερη και καλύτερη έκθλιψη των έλιών και παραγωγή καθαρότερου και περισσότερο λαδιού. Κάμνουν τὰ άπαραίτητα διαθέσιμα στις Κυβερνητικές 'Αρχές ('Εφορο 'Εταιρειών) και κατόπιν έγκρίσεως εκδίδουν πεντακόσιες πεντόλιρες μετοχές που διανέμονται στους δεξιούς έλαιοκαλλιεργη-

τές και στα μέλη της Τουρκικής κοινότητας και στα χωριά Τραχώνι, Βώνη και Παλαΐκυθρο.

'Αγοράζεται ένα κατάλληλο οικόπεδο στο δρόμο προς το Τραχώνι και ή 'Εταιρεία είναι έτοιμη με την έπωνυμία: 'Ελαιουργία Νέου Χωριού (Κυθραίας) και περιχώρων «Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» ΛΤΔ. Η 'Επιτροπεία έρχεται σε έπαφή με τον εισαγωγικό οίκο «'Αλέξανδρος Δημητρίου» στο Βαρώσι, ό όποιος εισάγει από την 'Ιταλία μιὰ πλήρη σειρά σύγχρονων μηχανημάτων (τριβείο, πόμπα, πρέσσα και μεγάλο διαχωριστήρα «Λαβάλ» (τόν τελειότερο τότε στη Κύπρο). Σαν κινητήριος δύναμη χρησιμοποιείται μηχανή έσωτερικής καύσεως (Ντήζελ) και τον 'Οκτώβρη του 48 το έλαιοτριβείο είναι έτοιμο, στημένο στη μεγάλη αίθουσα, που κτίστηκε στο μεταξύ, από τον μηχανικό Χρυσήλιο Μαυρομμάτη από τή Λευκωσία. Η λειτουργία του έλαιοπιαστήριου έξυτηρέτησε όλους τους έλαιοπαραγωγούς του χωριού, άνεξάρτητα από «κόμματα», και των περιχώρων. Τήν ίδια χρονιά έγκατέστησε και ή Κυθραία το δικό της έλαιοτριβείο στο μύλο «Γιατρός». Πολλοί όμως έλαιοπαραγωγοί της Κάτω Κυθραίας (Σεράγιο - Χρυσίδα) προτιμούσαν σαν πιό βολικό το δικό μας. Το έλαιοπιαστήριο του Νέου Χωριού έξυτηρετούσε και τους Τούρκους έλαιοπαραγωγούς των γειτονικών χωριών 'Επιχώ, Μπέκκιογιου, Πέτρα του Διγενή, Κουρού Μοναστήρι και Μόρα. Έτσι το Νιό Χωριό έγινε το κέντρο μιās πλατειάς περιφέρειας και συνδετικός κρίκος για συνεννόηση και συνεργασία ανάμεσα στις δυο 'Εθνότητες.

Αυτή ή συνεννόηση και συνεργασία έγινε ακόμη στενότερη όταν δυο χρόνια άργότερα ή 'Εταιρεία έγκατέστησε παραπλεύρως, σε νέο οίκημα, άλευρομύλους για σιτάρι και κριθάρι και πουργουρομηχανή για πουργούρι και ζωστροφές. Το βιοτικό επίπεδο του χωιού άνέβαινε σταθερά.

Στο μεταξύ, κατά τή διάρκεια της δεκαετίας του 20, πέθανε ό μεγάλος τοιφλικός 'Αρτίμπεης Μελικιάν και τὰ παιδιά του Δικράν και Μελήκ Μελικιάν, που ήσαν

εγκατεστημένοι στη Λευκωσία και άσχο-
λούνταν με τὸ ἐμπόριο καὶ ἄλλες ἐπιχειρή-
σεις πούλησαν τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ
τσιφλικιοῦ. Ἔτσι οἱ «ελεφτάδες» τῆς Κυθρέας
(Κολλίτσιδες, Γιῶρκος τῆς Χατζηνοῦς, Ἄν-
τρεάκος καὶ Ζαχαρίας τοῦ Γιαννῶ) τοῦ Νιο-
χώρκου (Χάμπος τοῦ Κορόνα, Τζυρκακὸς
τοῦ Χαρηῆ, Πιτρῆς τοῦ Μανίταρου, Κωστής
τοῦ Χατζαθανάση, Κώστας τῆς Χατζοῦδας)
τοῦ Τραχηλιοῦ (Μαϊμάρηδες, Γιαννῆς τοῦ
Ἡλία) καὶ τοῦ Παλαικῆβρου (Βαρνάβας ὁ
δάσκαλος) ἔγιναν κάτοχοι εὐφορῆς ἀρδευ-
σιμῆς γῆς καὶ ταξιμῶν νεροῦ τοῦ Κεφαλο-
θύσου. Νέες προοπτικὲς γιὰ αὐξηση τῆς
δενδροκαλλιέργειας καὶ τῆς γεωργικῆς πα-
ραγωγῆς δημιουργήθηκαν με ἀποτέλεσμα
τὴν παραπέρα ἀνάπτυξη τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέ-
δου τῆς περιοχῆς.

Τὰ ἀπομεινάρια τοῦ Τσιφλικιοῦ ἀνάλαβε
σὺν διαχειριστῆς (κιαγιάς) ὁ πρόσφυγας
ἀπὸ τὴν Μικρασία Μιράνας Τασταριὰν —
ἀρμένης κι αὐτὸς —μέχρι ποῦ τελικὰ— ἀρ-
γότερα — ξέκαμαν ὄλα τὰ χωράφια, νερά,
καὶ σπῆτια στὸ Σεράγιο καὶ τὸ «Φιλλέρι»
ποῦ ἀγόρασε ὁ Γιάννης τοῦ Καλογήρου.

ΤΟ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΝΕΟ ΧΩΡΙΟ

1. Καινούργιες εὐκαιρίες γεωργικῆς προ-
όδου καὶ εὐημερίας δημιουργοῦνται με τὴν
ἴδρυση τῆς Συνεργατικῆς Πιστωτικῆς Ἐ-
ταιρείας Νέου Χωρίου Λτδ. Ἡ Σ.Π.Ε. ἀγ-
καλιάζεται με ἐνθουσιασμό ἀπὸ τοὺς προ-
οδευτικοὺς γεωργοὺς τοῦ χωριοῦ (Ζερβούς,
Κούνους, Ταλατίνηδες, Χατζηθανάσηδες,
Μανίταρους, Λαμπρίες, Ποτζίτιδες, Μάο-
κους, Ἀποστολίδες, γιατί πιστεύουν στὰ
πλεονεκτήματα τῆς συλλογικῆς δραστηριό-
τητας καὶ συνεργασίας.

Ἡ Σ.Π.Ε. στέκεται στὸ πλευρὸ τοῦ γεωρ-
γοῦ. Τὸν βοηθᾷ νὰ ἀντικαταστήσει τὸ Ἡ-
σιόδαιο ἀλέτρι με τὸ σιδερένιο (μονόυνο,
δίυνο, τρίυνο) καὶ νὰ προμηθευτεῖ ἄλλα
σύγχρονα μηχανήματα, σὺν θεριστικὲς μη-
χανῆς (ζωακίνητες), ἀλωνιστικὲς μηχανῆς,
τράκτορες καὶ κομπᾶίν. Τὸν προμηθεύει τὰ

λιπᾶσματα, τὰ φυτοφάρμακα γιὰ τοὺς
ψεκασιμοὺς τῶν σιτηρῶν γιὰ τὴν καταπολέ-
μηση τῶν ἀσθενειῶν (ἀνθρακα, σιριβίδι)
καὶ τῶν ζιζανίων. Τὸν προμηθεύει με ψεκα-
στήρες γιὰ τὸ ψέκασμα τῶν ἐλαιοδέντρων
κατὰ τοῦ δάκου καὶ τῶν λεμονοδέντρων κα-
τὰ τῆς ψώρας καὶ τῶν ἄλλων ἀκάρων. Μιὰ
γέφυρα συνεργασίας με τὸ Γεωργικὸ Τμή-
μα, μέσον τῶν Γεωργικῶν Λειτουργῶν, συν-
τελεῖ στὴν ἐφαρμογὴ νέων καλλιεργητικῶν
μεθόδων καὶ ἐπιτυγχάνεται μιὰ ἀλματώδης
καὶ θεαματικὴ αὐξηση τῆς γεωργικῆς πα-
ραγωγῆς.

Σὺν γραμματέας τῆς Συνεργατικῆς Πι-
στωτικῆς Ἐταιρείας ὑπηρετήσε τὰ πρῶτα
χρόνια ὁ Ἄνδρέας Παπαγιάννης — προ-
οδευτικὸς ὑποδηματοποιός—. Ὁ Παπαγιάν-
νης διέθετε ἐνθουσιασμόν, ὀξυδέρκεια καὶ
φιλομάθεια. Παιρακολουθοῦσε με προσοχὴ
καὶ ἔθετε σὲ πράξη τὶς ὁδηγίες καὶ τὰ μα-
θήματα τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Συνεργατισμοῦ
καὶ ἐφάρμοζε πιστὰ τὶς ἀποφάσεις τῆς
Ἐπιτροπείας. Ἔτσι ὁ Παπαγιάννης πήρε
μιὰ εἰδίκευση στὴ λειτουργία τῶν Συνεργα-
τικῶν Ἐταιρειῶν καὶ προσελήφθη ἀπὸ τὸ
Τμήμα σὺν τακτικὸς ὑπάλληλος - ἐλεγκτής.
Τὸν ἀντικατέστησε τότε ὁ Ἀποστολῆς Ἀ-
ποστολίδης σὺν γραμματέας τῆς Σ.Π.Ε.
Νέου Χωριοῦ.

Οἱ γεωργοὶ τοῦ Νέου Χωριοῦ — μέλη
τῆς Συνεργατικῆς Πιστωτικῆς Ἐταιρείας
πέραν ἀπὸ τὰ πρακτικὰ ὠφελήματα ποῦ εἶ-
χαν ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία τους, διδάκτηκαν καὶ
τὴν ἀποταμίευση. Ἔτσι ἡ Ἐταιρεία τους
ἔγινε ὁ μεγαλύτερος οἰκονομικὸς ὀργανι-
σμός τῆς περιοχῆς, συγκέντρωνε σὲ μεγά-
λες ἀποθήκες ὄλη τὴ γεωργικὴ παραγωγή,
καὶ ἐξελίχθηκε σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες
Πιστωτικὲς Ἐταιρείες ὄλης τῆς Κύπρου.

2. ΤΟ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ.

Δημιούργημα κι αὐτὸ τῆς Συλλογικῆς
Συνεργασίας τῆς προοδευτικῆς νεολαίας
τοῦ χωριοῦ, με πρωταγωνιστὲς τῶρα τοὺς
ἐάριστους, ἀγκαλιάζεται ἀπὸ ὄλη τὴν
κοινότητα, ἀφοῦ ἡ συμμετοχὴ γίνεται με
μονόληρες μετοχές. Δὲν εἶναι σὺν τὴν Συν.
Πιστ. Ἐταιρεία ποῦ τὰ ἰδρυτικὰ μέλη ἐπρε-

πε να είναι ιδιοκτήτες γής, ακίνητης περιουσίας που να άποτελεί την «έγγυηση» τής Έταιρείας. Πρωταγωνιστικό ρόλο στην ίδρυση του Συνεργατικού Παντοπωλείου διαδραμάτισε ο Άντρέας ο Σιοκορής που υπηρέτησε σαν ο πρώτος ταμίας - πωλητής. Οί δουλιές του παντοπωλείου πήγαιναν τόσο καλά που σε λίγα χρόνια χρειάστηκε να λειτουργήσει και δεύτερο Συνεργατικό Παντοπωλείο Νο. 2.

3. ΟΙ ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ (Δεκαετίες 50 και 60)

Δεκάδες εργαζόμενοι — άνδρες και γυναίκες — ειδικευμένοι (τεχνίτες, οικόδομοι, ράφτες, ξυλουργοί, καλουπιήδες, ύδραυλικοί, ράπτριες) και άνειδίκευτοι (εργάτες) μεταφέρονται με λεωφορεία καθημερινά στη Λευκωσία στις οικοδομές και στα έργοστάσια. Τά ημερομίσθια αυξάνονται σε τέτοιο βαθμό που και πολλοί από τους μικρογεωργούς ένοικιάζουν τα χωράφια τους στους μεγάλους γεωργούς που κατέχουν τράκτορες ή τα καλλιεργούν μαζί τους συνεταιρικά. Έτσι αυξάνεται διαρκώς ή σπρατιά των εργαζομένων που μεταφέρονται στη πόλη για εργασία. Έγγράφονται στις Συντεχνίες ΣΕΚ (δεξιοί) και ΠΕΟ (άριστεροί). Προμηθεύονται με κάρτες κοινωνικών άσφαλίσεων και άρχίζει μια περίοδος κοινωνικής εϋημερίας και οικονομικής εϋμάρειας.

4. ΑΡΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Με συνεργασία των ιδιοκτητών νερού «Νιοχωρίτικου» και «Τραχωνίτικου» και των υπαλλήλων τής Έπαρχιακής Διοικήσεως — των Έπαρχιακών Έποπτών ιδρύεται ο Άρδευτικός Σύνδεσμος Νέου Χωρίου — Τραχωνίου. Ταυτόχρονα ιδρύονται και οί Άρδευτικοί Σύνδεσμοι «Τσιφλικιώτικου» (που οί ιδιοκτήτες — μάλλον άτοχοι — είναι Τούρκοι του Νέου Χωρίου) και του «Παλαικύθρου» και του «Έξω Μετοχιού». Σκοπός των Άρδευτικών Συνδέσμων είναι ή περιφρούρηση των δικαιωμάτων των ιδιοκτητών νερού έκ τής πηγής του Κεφαλοθύσου και ή πάταξη των καταχρήσεων από τους ιδιοκτήτες των «ταξιμιών» τής Κυθραίας — και

άλλων κηπουρών — επί του «ποταμού» του Παλαικύθρου. Συνέβανε πολλές φορές να σταματούν τα «χαράγια» των περιχώρων από τις καταχρήσεις που γίνονταν στην Κυθραία και πρό παντός των Πάνω Ένοριών, Χαριδακιώτισσας και Συρκανιάς, που πόντιζαν τα περβόλια τους «προνομιακώς» όποτε ήθελαν και με όσηδήποτε ποσότητα νερού ήθελαν.

Ένας δεύτερος σκοπός των Άρδευτικών Συνδέσμων — είχε και ή Κάτω Κυθραία τον δικό της Άρδευτικό Σύνδεσμο — ήταν ή επέκταση των πετραυλάκων με Κυβερνητική συνεισφορά. Έτσι με μια μικρή φορολογία υπό τής έπιτροπείας των συνδέσμων επί των ιδιοκτητών των νερών έγινε κατορθωτή ή φρούρηση του «ποταμού» με δύο νεροφύλακες (Ένα την ήμέρα και ένα την νύκτα). Την πληρωμή των νεροφυλάκων ανέλαβαν κατ' αναλογία οί σύνδεσμοι των κάτω χωριών. Ο σύνδεσμος του Έξω Μετοχιού σταμάτησε νωρίς την συνεισφορά του και τó «Τσιφλικιώτικο» μετά τή φυγή των Τούρκων έπαυσε να συνεισφέρει. Έτσι τó βάρος τής πληρωμής των νεροφυλάκων έπωμίσθησαν οί δυο σύνδεσμοι Νέου Χωρίου - Τραχωνίου και Παλαικύθρου.

Οί Άρδευτικοί Σύνδεσμοι διαδραμάτισαν τó ρόλο τους στην άνοδο τής πολιτιστικής στάθμης τής περιοχής: Έστησαν γέφυρες συνεργασίας, συλλογικής δραστηριότητας και πέτυχαν να ρυθμίσουν διαφορές σχετικά με τα δικαιώματα ύδρευσεως και άρδευσεως από την πηγή του Κεφαλοθύσου. Έκείνο που δέν πέτυχαν ήταν ν' αντιδράσουν και να ματαιώσουν την μεταφοράν μεγάλης ποσότητας νερού από την πηγή μας για την ύδρευση δεκαεσσάρων χωριών τής Μεσσαρίας. Μά τούτο έγινε από την άποικιοκρατία κατά τή διάρκεια του Άπελευθερωτικού Άγώνα με τα «Διατάγματα Άμύνης» που ίσχυαν τότε. Άλλά δέν υπήρχαν τότε άκόμη οί Άρδευτικοί Σύνδεσμοι. Άργότερα άνακίνησαν τó ζήτημα τούτο στη Κυβέρνηση τής Δημοκρατίας, αλλά οί διαπραγματεύσεις διακόπηκαν με την Τουρκική εισβολή. Έκείνο που πέτυχαν ήταν ή επέκταση των πετραυλάκων και ή

επιδιόρθωση και ισοπέδωση των «χαραιγιάδων».

5. ΕΛΑΙΟΚΟΜΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Κοντά στο τέλος της δεκαετίας του 60, σάν συμπλήρωμα της Συλλογικής Δραστηριότητας, ιδρύεται στο χωριό ο Έλαιοκομικός Σύνδεσμος.

Το Ύπουργείο Γεωργίας και Φυσικών Πόρων έχει ήδη προμηθευθεί μικρό αεροπλάνο, κατάλληλο για ψεκασμούς «από αέρος».

Με συναργασία των υπαλλήλων του Ύπουργείου και των Τοπικών Αρχών και των Γεωργικών Συλλόγων ιδρύεται ο έλαιοκομικός σύνδεσμος που έχει σάν κύριο σκοπό την καταπολέμηση του δάκου της ελιάς και άλλων ασθενειών του ελαιοκάρπου. Οί δενδροκαλλιεργητές του χωριού έχουν ήδη πιστοποιήσει τὰ εύεργετικά αποτελέσματα των ψεκασμών με τὰ κατάλληλα φυτοφάρμακα πάνω στα λεμονόδεντρα και τὰ ελαιόδεντρα με ψεκασμούς με μηχανήματα «από το έδαφος». Η άτομική όμως αυτή δραστηριότητα ήταν πολύ δαπανηρή. Έτσι αδραξαν την προσφοράν αυτή της Κυβερνήσεως για τούς αμαδικούς αεροψεκασμούς, που θά στοίχιζαν ασφαλώς πολύ λιγότερα, και έγκατέστησαν τόν Έλαιοκομικό Σύνδεσμο λίγα χρόνια πριν την εισβολή.

Έτσι στα θέματα της Συλλογικής και Όμαδικής δραστηριότητας πρωτοπορεί πάντα η Κοινότητα του Νέου Χωριού.

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ

Μετά τόν παλιό μουκτάρη, τὸ Ζωρτζή, διορίζεται μουκτάρης και άργότερα «Κοινοτάρης» ὁ Σοφοκλής Κ. Ζερβός. (τώρα άγνωσμένος). Μεγάλος γαιοκτήμονας, κάτοχος όλων τών σύγχρονων γεωργικών εργαλείων και μηχανημάτων, άποτελεί πρότυπον προοδευτικού γεωργού. Προικισμένος με τήν «ύψηλοφροσύνη» τού πατέρα του συνεχίζει τήν παράδοση τών Χατζηζαβρών. Τοποθετημένος σταθερά στη δεξιά πα-

ράταξη γίνεται ήγετική μορφή τών έθνικοφρόνων. Ύποστηρίζει με φανατισμό τόν έθνικό άγώνα τού 55.

Πρωτοστατεί σάν μουκτάρης — κοινοτάρης στην έκτέλεση έργων «κοινής ωφελείας:

α) ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΟΣΙΜΟΥ ΝΕΡΟΥ

Όταν στην άρχή της δεκαετίας τού 30 έγινε η διασωλήνωση πόσιμου νερού στην Κυθραία, με βάση παλιά δωρεά τού Χριστοφάκη Μηλίδη, λήφθηκε πρόνοια ώστε ὁ κεντρικός κορμός της διασωλήνώσεως από τήν πηγή τού Κεφαλοβρύσου να μπορεί να μεταφέρει και τις άναγκαίες ποσότητες για τήν ύδρευση και τών περιχώρων (Νέου Χωριού, Τραχωνίου, Βώνης, Παλαικύθρου και Έξω Μετοχίου), γιατί είχαν και αυτά τίτλους ιδιοκτησίας επί της πηγής τού Κεφαλοβρύσου. Έτσι στη δεκαετία τού 40 έγινε η διασωλήνωση πόσιμου νερού στο Νέο Χωριό και στα περιχώρα. Κτίστηκαν ντεπόζιτα και τοποθετήθηκαν φουντάνες στους δρόμους και στις πλατείες και οί κάτοικοι προμηθεύονταν καθορό νερό για οικιακή χρήση. Τὸ κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο διαρκώς άνέρχεται. Στη δεκαετία τού 60 γίνεται και η διανομή τού νερού στα σπίτια αφού έγινε νέα διασωλήνωση από τήν πηγή τού Κεφαλοβρύσου και κτίστηκαν καινούργια, ψηλά ντεπόζιτα για τὰ περιχώρα.

β) ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Στήν Άνατολική άκρη τού χωριού, στο δρόμο πρὸς τήν Χρυσίδα αγοράζεται από τήν κοινότητα παρὰ τού Μιλτιάδη Κολλίτη οικόπεδο έξη σκάλες. Κτίζεται τὸ καινούργιο σχολικό κτίριο με προοπτική να γίνει έξαδιδάσκαλο. Περιλαμβάνει σχολικό κήπο και γήπεδο για άθλοπαιδιές. Γίνεται η άναγκαία περίφραξη όλου τού χώρου, σχεδιάζεται ὁ σχολικός άνθωνας στη πρόσοψη, σπρώνεται τὸ γήπεδο και τοποθετούνται δργανα γυμναστικής για ποδόσφαιρο και καλαθόσφαιρα.

γ) ΑΣΦΑΛΤΟΣΤΡΩΣΗ ΤΩΝ ΔΡΟΜΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ἐκτός ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ ποῦ εἶχε ἀσφαλτοστρωθεῖ πρώτα ἀπὸ τὸ σταυροδρόμι τοῦ Ἀντωνά μέχρι τὸν ἀσφαλτοστρωμένο παλιὸ δρόμο Λευκωσίας - Κυθραίας στὰ δυτικὰ τοῦ χωριοῦ, ἔγινε σταδιακὰ ἡ ἀσφαλτοστρωσις ὅλων τῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ καὶ τῶν παρόδων. Ἀσφαλτοστρώθηκε ἀκόμη ὁ δρόμος Κυθραίας - Τραχανίου. Ἔτσι λύθηκε τὸ σοβαρὸ πρόβλημα τῆς ἀνετης διακινήσεως πεζῶν καὶ ὄχημάτων, ποῦ κολλοῦσαν στὴ λάσπη καὶ ἔπρεπε νὰ ρυμουλκηθοῦν μὲ τράκτορ.

δ) ΗΛΕΚΤΡΙΚΟ ΡΕΥΜΑ - ΤΗΛΕΦΩΝΑ - ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Στὴν ἀρχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ 60, μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, μπαίνει στὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ τὸ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα, τὸ τηλέφωνο, τὸ ραδιόφωνο, ἡ τηλεόραση κι ὁ κινηματογράφος, τὰ σπουδαιότερα ἐπιτεύγματα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ 20οῦ αἰῶνα.

Πολλὰ παλιὰ σπιτία κατεδαφίζονται καὶ στὴ θέση τους ἀνεγείρονται καινούργια. Νέα κομπὰ πάγκαλλους, μὲ ἀνθῶνες καὶ κήπους κτίζονται στὸ δρόμο πρὸς τὴν Κυθραία καὶ πρὸς τὸ Τραχῶνι. Στὰ δυτικὰ, πέραν τῆς τούρκικης συνοικίας, στὸ δρόμο Λευκωσίας καὶ στὸν καινούργιο πλαγιόδρομο δημιουργεῖται ἕνα πραγματικὸ Νέο Χωριό. Καινούργια νοικοκυριὰ στήνονται μὲ ὅλες τὶς σύγχρονες ἀνάσεις.

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ καὶ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΕΛΙΞΗ συντελεῖται μὲ γοργότατο ρυθμό: Κοντὰ στὰ τρία μεγάλα λεωφορεῖα ποῦ μεταφέρουν ἐργαζόμενους στὰ ἐργαστᾶσια καὶ στὶς οἰκοδομὲς στὴ Λευκωσία, ἄλλα δυὸ μεγάλα λεωφορεῖα μεταφέρουν καθημερινὰ μαθητὲς καὶ μαθήτριες γιὰ τὶς Σχολὲς Μέσης Παιδείας — γυμνάσια καὶ ἰδιωτικὲς — καὶ στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία.

Μιὰ πρωτοφανὴς ἔφεση γιὰ μάθηση παρτηρεῖται κατὰ τὴ τελευταία εἰκοσαετία.

Σὰν ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς δίψας γιὰ ἀνώτερη μόρφωση, ποῦ φτάνει σὲ Πανεπιστημιακὸ Ἐπίπεδο, στὰ πανεπιστήμια τῆς Ἑλλάδας, τῶν χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς Ρωσίας καὶ τῶν ἄλλων σοσιαλιστικῶν χωρῶν, εἶναι ἡ χορεία τῶν νέων ἐπιστημόνων — φιλολόγων, φυσικῶν, μαθηματικῶν, γιαντρῶν, βιολόγων, οἰκονομολόγων, νομικῶν, πολιτικῶν μηχανικῶν δασκάλων —. Δεκάδες ἄλλοι ἀπόφοιτοι Σχολῶν Μέσης Παιδείας κατέχουν θέσεις στὴ Κυβερνητικὴ Ὑπηρεσία, στὴν Ἀστυνομία, στὶς τράπεζες, σὲ ἐμπορικοὺς οἴκους καὶ στὴ Βιομηχανία. Ἄλλοι ἀσχολοῦνται μὲ δικὲς τους δουλιὲς σὰν ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες καὶ βιοτέχνες καὶ ἐργολάβοι οἰκοδομῶν. Δεκάδες αὐτοκίνητα διακινεῖται καθημερινὰ πρὸς τὴν Πρωτεύουσα. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν πῶ πῶς δίπλα σὲ κάθε καινούργιο σπίτι σταθμεῖ τὴν νύκτα καὶ ἕνα ἰδιωτικὸ αὐτοκίνητο. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ ἔχει πάρει μιὰ καινούργια προοδευτικὴ διάσταση.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Τὸ Νέο Χωριό εἶναι χωριό ποῦ θρησκεύει. Οἱ Νιοχωρίτες σ' ὅλη τὴν ἑβδομημεταετία ποῦ ἐξετάζουμε εἶναι στερρὰ προσηλωμένοι στὴ Χριστιανικὴ Παράδοση, στὰ Χριστιανικὰ ἰδεώδη καὶ ἔχουν σταθερὸ Ἐθνικὸ Προσανατολισμό. Τὴν γραμμὴ αὐτὴ κρατεῖ σταθερὰ ἡ ἀρχοντικὴ τάξη τῶν προκρίτων καὶ οἱ Κοινοτικὲς Ἀρχές.

Ἐνσαρκωτῆς καὶ ὁδηγὸς αὐτῆς τῆς Ἐθνικοθρησκευτικῆς πορείας ἦταν τὰ πενήντα χρόνια μέχρι τοῦ 1960 ὁ Παπᾶ - Γιάννης καὶ μετὰ τὸ 60 ὁ Παπαδιομήδης.

Ὁ Παπάγιαννης ὑπῆρξε μιὰ δυνατὴ προσωπικότητα. Λιγλόγος ἀλλὰ πειστικός, ἐπίμονος ἀλλὰ ἥρεμος, σταθερὸς στὰ πάτρια, αὐστηρὸς στὶς Χριστιανικὲς Ἀρχές, ἀλλὰ ἀνεξίκακος, ὑπῆρξε ὁ καθοδηγητὴς τοῦ ποιμνίου του μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐντολῆς του. Ἦταν ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς. Στὶς λειτουργίες του ἡ ἐκκλησία ἦταν γεμάτη. Τὸ ἐκκλησίασμα σὲ σύγκριση μὲ ὁποιαδήποτε ἐκκλησία τῆς

Κυθραίας ή της Λευκωσίας — ανάλογα με τὸν πληθυσμὸ — ἦταν πιὸ πυκνὸ.

Ο ΠΑΠΑΔΙΟΜΗΔΗΣ. Τὸν σεβάσμιο γέροντα ἱερέα ποὺ ἀποσύρεται λόγω ἡλικίας διαδέχεται στὴ θρησκευτικὴ ἡγεσία τῆς Κοινότητος ὁ Παπαδιομήδης Κωνσταντῖνου. Ὁ σεμνὸς νεαρὸς ὑδραυλικὸς δέχεται νὰ ἱερωθεῖ κατόπιν ἐπιμόνων ἐνεργειῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ χωριοῦ ἐκ μέρους ὄλων τῶν Χριστιανῶν κατοίκων. Δέχεται μὲ τὴν προϋπόθεση πῶς θ' ἀναλάβει ἡ κοινότητα τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν φοίτησίν του στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ γιὰ τὴν ἀπαραίτητη ἐκκλησιαστικὴ κατάρτιση. Ἔτσι ἐγγράφεται στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ καὶ παρακολουθεῖ γιὰ τρία κατὰ συνέχεια χρόνια θρησκευτικὰ μαθήματα μὲ ζήλο καὶ ἀξιέπαινη φιλομάθεια. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀ' ἔτους τῶν σπουδῶν του μὲ πλησιάζει μὴ μὲρα καὶ μοῦ λέγει: (Ἦμουν τότε διευθυντῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ χωριοῦ).

—Κύριε Κορέλλι, θέλω νὰ μὲ βοηθήσετε. Νοιώθω μέσα μου μιὰ θεϊκὴ δύναμη νὰ μὲ στρώχνει γιὰ δράση. Μὲ συγκλονίζει τὸ μέγα μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης ποὺ ἔχω περιβληθεῖ. Τώρα ἀρχίζω νὰ συνειδητοποιῶ τὸ χρέος μου. Ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν διάζεται — εἶπεν ὁ Κύριος. Νὰ ἐφαρμόσουμε κι ἐμεῖς βία στὴ σιωπή. Πρέπει νὰ ἀγαπήσουμε τὰ παιδιά. Νὰ ἀγκαλιάσουμε τὴ νεολαία μας. Νὰ τῆς ἀνοίξουμε καινούργια κανάλια γιὰ δραστηριοποίηση. Νὰ τὴν ἀπομακρύνουμε ἀπὸ τὶς ἀναθυμιάσεις τῶν καφενείων καὶ τὸ πάθος τῆς χαρτοπαιξίας. Νὰ τὴ φέρουμε κοντὰ στὸ Χριστό. Σὰς παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἀναλάβω τὰ Κατηχητικὰ τοῦ Δημοτικοῦ. — (Εἶχαμε τότε ὀργανωμένον Κατηχητικὸ στὸ σχολεῖο κάθε Τετάρτη ἀπόγευμα, ποὺ ἦταν ἀφιερῶμένο σὲ ἐλεύθερες δραστηριότητες. Εἶχαμε καὶ Νυκτερινὰ Ἐπιμορφωτικὰ Κέντρα γιὰ ἀγόρια καὶ κορίτσια χωριστά, ποὺ φοιτοῦσαν παιδιά ποὺ δὲν εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ φοιτήσουν σὲ γυμνάσια, ἀλλὰ μαθήτευαν σὲ οἰκοδόμους καὶ σ' ἄλλα ἐπαγγέλματα).

Μὲ συγκίνησε ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ νεαροῦ ἱερωμένου. Τοῦ ἀνέθεσα τὸ Κατηχητικὸ τῶν παιδιῶν τοῦ Δημοτικοῦ. Αὐτὸς μεγάλωσε τὸν κύκλο. Ἰδρυσε τὸ Χ.Ο.Μ. (Χριστια-

νικὸς Ὀμιλὸς Μαθητῶν) μὲ παιδιά Σχολῶν Μέσης Παιδείας.

Παράλληλα ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὸν ἐξωραϊσμὸ τοῦ ναοῦ. Τοποθέτησε στὴν Ἁγία Τράπεζα καινούργιον χρυσοκεντημένον ἀντιμήνσιο, ἐπίχρυσα εὐαγγέλια, εἰκόνα τοῦ Ἑσταυρωμένου (ὄλα δωρεὰς ἀπὸ εὐσεβεῖς προσκυνητὲς στοὺς Ἁγίους Τόπους) καὶ ἡλεκτρικὰ λαμπρόνια, ποὺ παρυσίαζαν τὴν Ἁγία Τράπεζα σὺν ἱερὸ κουβούκλιον. Ἔστησε μὲ δωρεὰς ἄλλων Χριστιανῶν τέμπλη γιὰ τὶς εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Χαλαράμπους καὶ τοῦ Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου στὰ δυὸ ἄκρα τοῦ εἰκονοστασίου. Κατασκεύασε μὲ δωρεῶν ἄλλου Χριστιανοῦ μεγάλῃ τζαμόπορτα στὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ καὶ ἐπίχρυσα δισκοπότηρα μὲ δωρεὰ καὶ συνδρομὲς ἄλλων πιστῶν. Τοποθέτησε μεγάφωνα στοὺς χώρους τῶν ψαλτῶν καὶ στὸ Ἅγιο Βῆμα. Καὶ ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ταμεῖο, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς Ἀρχιερατικῆς Λειτουργίας τοῦ Μακαριωτάτου, ἀγόρασε τὰ κατὰλληλα χαλιά. Καθιέρωσε τὴν ἐρμηνεία τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἀποστολικῶν περικοπῶν ἀπὸ ἐκκλησιαστικὰ φυλλάδια καὶ περιοδικὰ στὴν ὥρα τοῦ «κοινωνικοῦ».

Ἔτσι τὸ ἐκκλησιαστικὸν γινόντων σταθερὰ πιὸ πυκνόν.

—Πρέπει νὰ κτίσουμε αἶθουσα γιὰ τὰ Κατηχητικὰ, μοῦ εἶπε μὴ μὲρα.

—Νὰ δημιουργήσουμε «Κύκλους Γραφῆς» γιὰ μεγάλους — ἄνδρες καὶ γυναῖκες —. Ἔτσι ἀνάθεσε σὲ μένα τὸν κύκλο τῶν ἀνδρῶν καὶ ἀνάλαβε ὁ ἴδιος τὸν κύκλο τῶν γυναικῶν.

Ἡ σκέψη γιὰ τὴν αἶθουσα ἔπρεπε νὰ ὑλοποιηθεῖ. Ἀνάθεσε στὸν κ. Ντίνο Λέβα — πολιτικὸ μηχανικὸ — νὰ ἐκπονήσει τὰ σχετικὰ σχέδια. Συστάθηκε Ἐπιτροπεία, ἐκτυπώθηκαν διπλότυπα μὲ τὴν ἔγκρισιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, διεξήχθη ἔρανος σ' ὄλα τὰ σπιτία, εἰσπράχθηκε τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸ γιὰ ἀγορὰ τῶν ὑλικῶν (εἶχαμε καὶ δωρεὰς ἀπὸ ἀσβεστοποιοὺς καὶ σκυροποιοὺς Κυθραίας). Σὲ λίγους μῆνες — μὲ ἐθελοντικὴ ἐργασία — ἡ καινούργια αἶθουσα στὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησίας ἦταν ἑτοιμῆ. (Ὁ ἐν-

θουσιώδης ιερέας έκαμε μόνος του όλες τις υδραυλικές έργασίες). Με τις απαραίτητες ενέργειες ίδρύσαμε μεγάλη βιβλιοθήκη που κρατούσε όλόκληρη πλευρά της αίθουσας. Ό ίδιος ο παπάς ανάλαβε βιβλιοθηκάριος και καθιέρωσε ωράρια μελέτης και συγκεντρώσεων για τὰ Κατηχητικά και τούς Κύκλους (που προηγουμένως γινόντουσαν στο ναό). Έτσι τέλειωσε ή πρώτη φάση τών έργιμάτων του νεαρού ιερέα.

Η δεύτερη φάση ήταν να κτιστεί ανώγειος αίθουσα για να στεγαστεί «ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΟΤΗΤΟΣ» και παιδική λέσχη. Όργανώσαμε για τόν σκοπό τούτο ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΗ ΑΓΟΡΑ στις 10 Φεβρουαρίου 1974 — γιορτή του Άγιου Χαράλάμπους, παλιούχου άγιου της κοινότητας. Τό άνοιγμα της Φιλανθρωπικής Άγοράς έγινε από τόν Έθνάρχη Μακάριο που τέλεσε Άρχιερατική Λειτουργία. Πρωτοφανής κοσμοσυρροή. Καινούργια κεφάλαια. Συμπληρωματικά σχέδια από τόν Κωνσταντίνο Λέβα, και προτού άρχισει τó καινούργιο έργο γίνεται ή δάφβαρη εισβολή..., με τὰ φρικτά έπακόλουθα...

Ό Παπαδιομήδης συνέχισε τή θρησκευτική δράση του στην μεγάλη εκκλησία του Άη Δημήτρη στην Άκρόπολη μαζί με τόν πατέρα Σπυρίδωνα.

Τώρα συνεχίζει τó θεάρεστο έργο του με τόν ίδιο ένθουσιασμό, με τήν συναίσθηση του χρέους, σάν απόστολος, στην κοινότητα της Άγλαντζιάς, στο μεγαλοπρεπή ναό του Άγιου Γεωργίου.

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΣΥΝΟΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Σέ όλη τήν πρώτη πενηνταετία του αιώνα μας οι σχέσεις τών δυό έθνοτήτων του Χωρίου — όπως άνεφέρθη πιό μπροστά — ήταν άπόλυτα όμαλές και ειρηνικές.

Έλληνες και Τούρκοι ζούσαν σε πολύ φιλικό περιβάλλον. Τούρκοι εργαζόμενοι στη Λευκωσία μεταφέρονταν με τὰ Έλληνικά αὐτοκίνητα και λεωφορεία. Οι Κοινοτικές Άρχές τών δυό κοινοτήτων θρίσκονταν σε συνεχή και πλήρη συνεργασία για τήν προ-

ώθηση και λύση τών κοινοτικών προβλημάτων (άσφαλτόστρωση δρόμων, ύδατοπρομήθεια, ηλεκτρικό ρεύμα, άρδευτικά και άντιπλημμυρικά έργα, άρδευτικοί σύνδεσμοι, άεροψεκασμοί κ.λ.π.). Τούρκοι έλαιοκαλλιεργητές συνεργάστηκαν στην ίδρυση της «Έλαιουργίας» και συμμετείχαν με δύο μέλη στο έννεαμελές Διοικητικό Συμβούλιο της Έταιρείας. Άμοιβαίες επισκέψεις στα καφενεία, φιλικοί άστείσμοι και χαρτοπαίξια ήταν στην ήμερήσια διάταξη.

Οι Τούρκοι πρόκριτοι και γαιοκτήμονες άκολουθώντας τó παράδειγμα τών Έλλήνων έστειλαν τὰ παιδιά τους στην Πρωτεύουσα για σπουδές και δημιουργήθηκε ή τάξη τών «γραμματισμένων». Αὐτή ή μορφωμένη νεολαία τών Τούρκων του Μιναρελίκιου μπήκε στην πρωτοπορεία της Τρομοκρατικής Όργάνωσης του Ντεκτάς Τ.Μ. Τ., που έταξε για σκοπό της τó «Ταξίμ», τόν διαμελισμό. Η Τουρκία (ή μητέρα πατρίς) έξέδωκε χάρτην σε μεγάλο σχήμα του «Πράσινου Νησιού» με τήν έπιγραφή: «Η ΚΥΠΡΟΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΗ» με χαραγμένη τήν γραμμή του Άττίλα που μοίραζε τήν Κύπρο στα δυό (άπό τó 54). Αὐτόν τόν χάρτη τόν είχαν άνηρτημένο στο καφενείο του Τεβρίσιη και στο Σύλλογό τους, στο χωριό.

Άπό τὰ μέσα της δεκαετίας του 50, μαζί με τήν έναρξη του Άπελευθερωτικού Άγώνα της ΕΟΚΑ, οι Τούρκοι σύνοικοι (που άποτελούσαν τó 1/3 όλου του χωριού) με πρωτοπορεία τή μορφωμένη νεολαία τους, που είχεν άφιονιστεί με τὰ σωθινιστικά κηρύγματα του Ντεκτάς, άρχισε προπαρασκευή για ένοπλη δράση. Αὐτό άποδείκτηκε άπό μιá βαθεία ύπόγεια σήραγγα που άνακαλύφθηκε ύστερα άπό τή φυγή τους στο τέλος του Δεκέβρη του 63. Αὐτή ή σήραγγα στάθηκε ή άφορμή να λεηλατηθούν τὰ σπίτια της τουρκικής συνοικίας και να πασαδοθούν στις φλόγες άπό άνεύθυνα στοιχεία της Έλληνικής κοινότητας του Νέου Χωρίου και κυρίως του Τραχωινίου, παρά τήν άντίθετη γνώμη της ήγεσίας του χωριού.

Στις 23 του Δεκέβρη του 63 άρχισεν ή σύγκρουση της Τρομοκρατικής Όργάνωσης

του Ντεκτάς με τους δικούς μας στη Λευκωσία. Άμέσως πάρθηκε από τον Ντεκτάς ή απόφαση του «αυτοεγκλοβισμού» της Τουρκικής Κοινότητας των χωριών της επαρχίας Λευκωσίας και Άμμοχώστου στην τουρκική περιοχή των άμιγών τουρκικών χωριών Έπιχώ, Κουρού Μοναστήρι, Πέτρα του Διγενή, Καλλιβάτζια, Τζιάος, Κνώδαρα και Ψυλλάτος μεταξύ Κυθραίας και Λευκοκίκου.

Η νεολαία των Τουρκοκυπρίων του Νέου Χωριού, που αποτελούσε την πρωτοπορεία του Τ.Μ.Τ. έδωσε έντολη στους νοικοκυ-

ραίους του χωριού να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να πορευθούν στο Τζιάτος. Έτσι στις 25 του Δεκέβρη του 1963 εγκατέλειψαν το χωριό αφήνοντας τα σπίτια τους άνοικτά, τα σύνεργα της δουλιάς τους κάτω από τις έλιες που λουδούσανε..

Τα μάτια των ηλικιωμένων Τούρκων ήταν βουρκωμένα. Και δεν γύρισαν παρά μόνο τον Αύγουστο του 74 για να άτιμάσουν και να σφάξουν τους Χριστιανούς που δεν θέλησαν ή δεν μπόρεσαν να εγκαταλείψουν το χωριό την φοβερή εκείνη μέρα του Αύγουστου...

Ο Χρήστος Ν. Κολιός από την Κυθρέα σε φωτογραφία τραηγμένη κατά πάσαν πιθανότητα στη σκλαβωμένη κοινότητα, μά σε χρόνο και ένορία που δεν μπόρεσαν να προσδιοριστούν. Δεν προσδιορίστηκαν άκόμα τα άλλα πρόσωπα της φωτογραφίας.

Π. ΣΤΥΛ.